

**DELO NAŠIH ZAVODOV IN DRUŠTEV
ATTIVITÀ DEI NOSTRI ISTITUTI E DELLE
NOSTRE SOCIETÀ
ACTIVITIES BY OUR INSTITUTIONS
AND ASSOCIATIONS**

Lucija Čok

**PRVIH PET LET ZNANSTVENO-RAZISKOVALNEGA
SREDIŠČA REPUBLIKE SLOVENIJE V KOPRU**

Decembra 1999 je Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper praznovalo svoj mali jubilej - petletnico svojega delovanja. Ob vsakem jubileju je koristno in potrebno pogledati nazaj, na prehojeno pot, obenem pa ugotoviti, ali je tudi pot naprej dovolj dobro začrtana. Dosežki petih let dela so postavili temelje raziskovalni dejavnosti, prehod v tretje tisočletje pa nas spodbuja k širše začrtanim strategijam dolgega trajanja.

Pismo o namerah je 1992. leta pokazalo politično in družbeno voljo slovenske vlade, Slovenske akademije znanosti in umetnosti, občine Izola, Mestne občine Koper in Občine Piran, da v duhu policentričnosti slovenske znanosti nastane na Primorskem samostojen javni raziskovalni zavod. 1. decembra 1994 je Znanstveno-raziskovalno središče Republike Slovenije Koper bilo tudi ustanovljeno. Dve leti prej izkazana politična volja pa je počasi usihala in mlada raziskovalna skupina se je za svojo uveljavitev v raziskovalni sferi morala sama potruditi, kot si je morala v prostoru svojega učinkovanja tudi utrditi ugled in avtoriteto. Pri tem pa je potrebno poudariti dejstvo, da je prostor delovanja ZRS Koper naravni laboratorij družbenih, kulturnih, ekonomskih in političnih stičišč, kar pomeni veliko prednost pri postavitvi strategije raziskovalnega dela.

Slovenija kot država je dobila svoje okno v svet pred 50 leti. V okviru jugoslovanske združbe je bil strateški pomen Slovenije kot sredozemske dežele zanemarljiv, saj je Jugoslavija potrjevala svoje interese do povezav s Sredozemljem po drugih poteh, ki so kot obmorsko državo utrjevale predvsem Hrvaško. Tudi danes se vloga Slovenije kot dežele, ki povezuje Sredozemlje s srednjo Evropo, ne uveljavlja dovolj. Na področju tehnološkega in znanstvenega povezovanja slovenskih s tujimi strokovnjaki se Sloveniji v sredozemskem prostoru ponuja tržišče znanja, v katerem bo lahko izkoristila svoj geopolitični položaj, obenem pa utrdila svojo prisotnost na skrajnem jugozahodnem robu slovanske poselitve. Raziskovalna polja ZRS Koper (humanistične raziskave stičnih vsebin treh svetov - slovanskega, germanskega in romanskega, sonaravni razvoj mejnih regij in Sredozemlja, biotska raznovrstnost in naravovarstvene vsebine obmorskega prostora) so primer usmerjenega raziskovalnega dela, ki s svojo specifičnostjo, uporabnostjo in strateško naravnostjo pomagajo Sloveniji doseči

znanstveno odličnost.

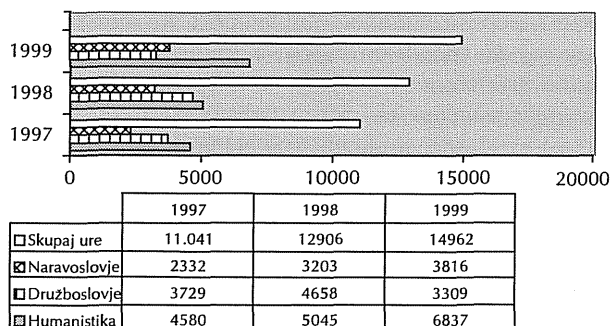
Znanstveno-raziskovalno delo ZRS Koper je usmerjeno k **preučevanju človeka in družbe**, različnih kvalitativnih problemov in danosti jugozahodne Slovenije kot družbeno-kulturnega "kontaktnega" prostora v preteklosti in sedanjosti. Tu se odpirajo vprašanja zgodovinskega razvoja, problemi oblikovanja lokalnih oblasti, deželnih in državnih enot, regionalnih, etničnih in jezikovnih skupnosti, učinkov prepletenosti in součinkovanja zgoraj navedenih družbenih in kulturnih enot, medkulturne interference med pasivno in aktivno integracijo kakor tudi učinkov političnih transformacij na razvoj družbeno-kulturne strukture kontaktnega prostora. Raziskovalni program za humanistiko je usmerjen k preučevanju primorskega in istrskega prostora kot geografsko kompleksne regije in zgodovinsko etničnega oziroma narodnega kulturnega stičišča med srednjo Evropo in Sredozemljem ter med evropskim vzhodom in zahodom. Teme tega preučevanja se nanašajo na družbene, gospodarske, antropološke, etnološke, politične in kulturne vidike s posebnim poudarkom na slovenski zgodovini tako celotnega regionalnega prostora kot na krajevni ali mikroanalitični ravni, tako glede na posamezna zgodovinska obdobja kot v perspektivi "dolgega trajanja".

Drugi sklop znanstveno-raziskovalnega interesa ZRS Koper je usmerjen k **regionalnim družbeno-ekonomskim vidikom in značilnostim**, ki so vezani na specifičen regionalni, mednarodni in širši geopolitični položaj jugozahodne Slovenije. V fokusu znanstvenega interesa ZRS Koper so torej problemi družbenega in ekonomskega razvoja tega območja s posebnim poudarkom na prehodu od agrarne v industrijsko in terciarno družbo, za čas in prostor značilna področja v kmetijstvu, industriji, prometu, pristaniški dejavnosti, turizmu ter drugih ekonomskih in družbenih storitvah. ZRS Koper naj ne bi le sodeloval pri oblikovanju družbenih, ekonomskih in prostorsko integrativnih razvojnih "scenarijev", temveč naj bi nastopil tudi kot dejavnik regionalne razvojne agencije pri preučevanju, stimuliranju in pripravljanju različnih projektov čezmejnega sodelovanja in skupnega razvojnega planiranja v okviru različnih evropskih programov. Ta usmeritev v skladen regionalni in prostorski razvoj obalne regije bo prispevala k trajnostnemu razvoju ter socialni in gospodarski koheziji v okviru evropskih združitvenih procesov in k oblikovanju evropskih regij.

Območje Primorske in Slovenske Istre je izjemno bogato v naravnih danostih, saj se tu srečujejo trije večji biografski sistemi: Alpe in srednja Evropa, Sredozemlje in Dinaridi. Znanstveno-raziskovalno delo ZRS Koper je usmerjeno k **preučevanju naravnih specifičnih danosti** tega dela Slovenije kot edine mediteranske in obmorske

pokrajine ter z njo povezanih klimatskih, naravoslovnih in fizično-geografskih vidikov. Pri tem se ponuja preučevanje specifičnosti agrarne izrabe tal in kmetijskih razvojnih potencialov ter spodbujanje sonaravnega prostorskega razvoja, varstva okolja in oblikovanja zaščitene naravnih območij, upoštevanje regionalne družbeno-ekonomske in mednarodne okoliščine.

Tabela 1: Raziskovalne ure po poljih dejavnosti.

V procesu evalvacije programskega raziskovanja si je ZRS Koper uspel zagotoviti sredstva iz državnega proračuna za del svoje dejavnosti (45,5 % sredstev) za naslednjih pet let. V raziskovalnem programu **Interdisciplinarni vidiki sredozemske Slovenije in evropskih stičnih prostorov** (vodja programske skupine dr. Milan Bufon) je vključenih 15 raziskovalcev, vendar je le 7 doktorjev znanosti in uveljavljenih raziskovalcev tudi sistematiziranih. Raziskovalni program želi z vidika humanistike in družboslovja interdisciplinarno proučevati območje sredozemske Slovenije kot enega najbolj izrazitih prostorov družbenega in kulturnega stika v Sloveniji in Evropi. Ob aplikativnih bo razvijal tudi teoretično-metodološke vidike obmejnega položaja sredozemske Slovenije kot izrazitega primera družbenega in kulturnega kontaktnega prostora. S tem bo prispeval k umeščanju obravnavanega območja v širši mednarodni kontekst ter k širšemu uveljavljanju slovenskih raziskovalnih in znanstvenih dosežkov v preučevanje vključenih problematik in vsebin, katerim je Slovenija kot mala obmejna država in edina evropska država, kjer prihaja do stika med štirimi osnovnimi etno-kulturnimi enotami (slovansko, germansko, romansko in ugro-finsko), že relativno zgodaj posvečala veliko pozornost.

Ker je program interdisciplinaren, je nemogoče ob raziskovanju družbenih vsebin izpustiti biotsko raznolikost krajine in sredozemske kmetijske kulture. Zato bo program vključeval tudi raziskovanje, spodbujanje ohranitve in predloge izboljšav naravne in kulturne sredozemske krajine. Gre za vrednotenje njene biodiverzitete na stičnem območju s Sredozemljem, predvsem pa za uspešno evidentiranje in varovanje raznolikosti na vrstni in habitatski ravni ter za spremljanje in preučevanje sredozemskih kultur (oljčno olje) in krajine.

Ker je delovanje ZRS Koper usmerjeno v razvoj intelektualnega potenciala, spodbujanje interdisciplinarnega raziskovalnega dela in povezovanje obstoječega raziskovanja, je **ustanavljanje novih raziskovalnih enot**, ki naj oblikujejo svoje programe na osnovi potreb, interesov in specifičnih danosti območja, posledično ravnanje. Doslej je bila v tej smeri izrečena pobuda za oblikovanje raziskovalne enote za sredozemske kulture v kmetijstvu in oljkarstvu ter ustanovitev Euro-info centra.

Poleg te dejavnosti drugi mednarodni projekti odpirajo raziskovalnemu delu ZRS Koper pot v Sredozemlje, Evropo in svet. Najpomembnejši med njimi je Pharos projekt regionalnega razvoja Evropsko okence (European Window). Projekt Evropsko okence predstavlja vozliščno točko osrednjega informacijskega središča primorske regije in bodočega omrežja, ki se bo vključevalo v svetovne informacijske tokove. Njegova vloga bo tako zbiranje, izbor in posredovanje podatkovnih baz v regiji kot plasiranje podatkov o regiji izven nje. Kot tako lahko Evropsko okence predstavlja močan dejavnik čezmejnega sodelovanja, vključevanja v Evropsko zvezo in oblikovanja bodoče čezmejne regije. Spodbujalo bo vključevanje regionalne industrije, zlasti srednjih in malih podjetij ter raziskovalne sfere v programe Evropske zveze.

Usmerjeno raziskovanje in vsebina raziskovalnih programov postavljajo ZRS Koper v posebno vlogo pri naporih za oblikovanje interdisciplinarnih, problemsko kompleksnih vsebinskih in metodoloških raziskovalnih pristopov ter za prenos teh pristopov in znanstveno-raziskovalnih dognanj na univerzitetno raven. V tej vlogi ZRS Koper sodeluje pri organizaciji in **uresničevanju podlag za nastanek in razvoj visokega šolstva na Primorskem**, predvsem pa na obalnem področju. Glede na svoje specifične interese in možnosti je ZRS Koper soizvajalec razvojnega projekta Primorska univerza. V sodelovanju z Znanstvenoraziskovalnim centrom Slovenske akademije znanosti in umetnosti je ekspertna skupina ZRS Koper oblikovala programske in kadrovske osnove za ustanovitev Fakultete za humanistične študije v Kopru. Predlog za ustanovitev fakultete je v obravnavi pri Svetu za visoko šolstvo Republike Slovenije.

V povezovanju pedagoškega z znanstvenim delom so jamstva, ki omogočajo reden in ploden pretok ter sodelovanje na ravni univerza - raziskovalno delo na čim večjem številu znanstveno-raziskovalnih področij, kar zagotavlja kvaliteto tako teoretičnega kot aplikativnega znanstveno-raziskovalnega dela. Z oblikovanjem univerzitetnih programov in usposabljanjem svojih raziskovalcev in mladih raziskovalcev za pedagoško delo bo ZRS Koper doprinesel k oblikovanju razmer za nastanek tretje slovenske univerze, ki bo znanstveno usmerjena, ponujala študentom alternativne, na regionalno specifično navezane programe, pri tem pa omogočala interdisciplinaren, mednarodni komparaciji odprt študij. ZRS Koper je doslej že usposobil enega mladega

raziskovalca za področje zgodovine, usposabljanje štirih pa še teče na področjih sociologije, psihologije, urbanizma in arhitekture ter agronomije.

Za učinkovito izvajanje znanstveno-raziskovalnega dela je od osnovnih faz (zbiranje, razvrščanje, obdelava in analiza) do poročanja o dosežkih, vrednotenja rezultatov in aplikacije potrebna tesna vez med **raziskovanjem in informacijsko tehnologijo**. Publicistični del je na vseh področjih preučevanja, še posebno pa v družboslovju in humanistiki, zaključna in najbolj odmevna, predvsem pa znanstvenemu vrednotenju najbolj izpostavljena faza. Predvsem sodobna tehnologija komunikacij in promocija raziskovalnega dela pa bosta omogočila prodiranje ZRS Koper v mrežo raziskovalnih ustanov in na trg znanja. V sodelovanju z drugimi slovenskimi in tujimi raziskovalnimi institucijami poskuša ZRS Koper ob utrjevanju timskega dela in iskanju zanj najbolj primernih oblik raziskovati novosti, ki še niso bile raziskane. Razvejana založniška dejavnost, izdajateljstvo Glasnika ZRS, soizdajateljstvo znanstvene revije *Annales*, *Acta Histriae* ter Knjižnice *Annales*, predstavlja razširjeno in izredno pomembno dejavnost Središča. Postavitev sodobne informacijsko-komunikacijske mreže in širjenje tehnološke strukture bo omogočilo delovanje založniške enote kot samostojne strukture ZRS Koper, ki bo zagotavljala nemoten pretok informacij o znanstvenih dosežkih domačih raziskovalcev in sodelavcev po Sloveniji in v tujino.

Organiziranje in stimuliranje **mednarodnih konferenc** ter drugih oblik soočanja in preverjanja znanstveno-raziskovalnega dela v slovenskem in mednarodnem kontekstu in seveda širjenje znanstveno-raziskovalnih dosežkov v okviru periodičnih in posebnih publikacij ter tiskanih in drugačnih medijev ponujajo raziskovalni ustanovi sredstva za ugotavljanje kvalitete in mednarodne primerljivosti znanstvenega dela. Med uspešne povezave v okviru posameznih vsebin si ZRS Koper lahko šteje organizacijo osrednjega zgodovinskega dogodka leta 1997 na Primorskem. V sodelovanju z Inštitutom za novejšo zgodovino, Znanstvenim inštitutom Filozofske fakultete v Ljubljani, Inštitutom za narodnostna vprašanja v Ljubljani, Goriškim muzejem in Pokrajinskimi muzejem v Kopru je ZRS pripravil znanstveno konferenco ob 50-letnici Pariške mirovne pogodbe in priključitve Primorske k matični državi Sloveniji.

V letu 1998 je ZRS Koper organiziral dva znanstvena sestanka in dva posveta. Znanstveni sestanek *Josip Agnelletto - slovenski kulturni in politični delavec v Istri in Trstu* smo izvedli pod pokroviteljstvom Urada MZZ za Slovence po svetu v sodelovanju z Odsekom za zgodovino Narodne in študijske knjižnice v Trstu, v sodelovanju z Zgodovinskim društvom za južno Primorsko pa znanstveni sestanek *Protestantizem v Istri - ob 500-letnici rojstva Petra Pavla Vergerija mlajšega*. Posvet *Šolstvo v narodnostno mešanih okoljih in evrop-*

ski integracijski procesi smo organizirali v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo, ob dnevu oljk pa so raziskovalci s področja oljkarstva organizirali posvet z naslovom *Sredozemsko kmetijstvo in oljkarstvo*.

V letu 1999 je bil organiziran posvet *Vino in vinska trta v arheologiji*, v sklopu praznovanj 5. obletnice delovanja ZRS Koper pa znanstvena konferenca *Čast: istovetnost in dvoumnost pravne prakse* ter drugi posvet *Sredozemsko kmetijstvo in oljkarstvo*.

V sklop širjenja znanstvenih dognanj in izkušenj v okolje sodi tudi ustrezna promocija **mladinskega raziskovanja** po šolah, vključno z usposabljanjem mentorjev ter usklajevanjem raziskovalne dejavnosti v različnih okoljih in na različnih področjih življenja in dela.

Dosežki trdega dela zadnjih dveh let so raziskovalcem in vodstvu ZRS Koper potrdili domnevo, da je celostno videnje njihovega raziskovalnega dela v lokalnem, regijskem, nacionalnem in mednarodnem prostoru nepogrešljivo. ZRS Koper lahko postane za Slovenijo preizkusni vzorec alternativnega slovenskega raziskovalnega dela v okviru manjših, za nacionalno usmeritev referenčnih enot, ki bodo s svojo gibkostjo omogočale povezovanje disciplin, se s svojo organiziranostjo odzivale na potrebe okolja in z umestitvijo zunaj prestolnice omogočale večsrediščnost slovenske znanstvene odmevnosti. V tej vlogi je ZRS Koper pomemben dejavnik v okviru evropskih integracijskih procesov. Tudi slovensko znanje se mora vključevati v mednarodno intelektualno in znanstveno sfero, saj obstaja sicer nevarnost, da bo ostalo na ravni prenosnika tujih vedenj in odkritij in sprejemnika zunanjih pobud. Zato sodimo, da je tudi v slovenskem nacionalnem interesu, da se območje Slovenske Istre kot ekonomsko in prometno stičišče vse bolj uveljavlja ne le kot ekonomsko, pač pa tudi kot znanstveno in univerzitetno središče.

Salvator Žitko

10-LETNICA DELOVANJA ZGODOVINSKEGA DRUŠTVA ZA JUŽNO PRIMORSKO

Desetletje 1989-1999 je bilo tako v širšem nacionalnem kot v južnoprimorskem prostoru v mnogočem prelomno in odločujoče. Južnoprimorska regija, zlasti njen istrski del, ki je bil stoletja odrezan od svojega naravnega zaledja in vpet v različne politične sisteme in kulturne tokove, je bil zaradi velikih etničnih, gospodarskih in političnih sprememb v nenehnem iskanju nove identitete in vloge v širšem mediteranskem prostoru. Prebivalstvo, ki se je po velikih migracijah v zadnjih desetletjih v večji meri ustalilo, je za tesnejše zlitje z novim okoljem potrebovalo dodatno izobraževanje, predvsem pa spoznavanje specifičnih oblik zgodovinskega razvoja svojega območja.

Skoraj neizbežno je postalo formiranje društva, ki bi